

RESEARCH METHODOLOGY FUNCTIONING VERTICALLY INTEGRATED STRUCTURE OF AGRIFOOD SPHERE

V. Nitsenko

Odessa State Agrarian University

It is considered the main field of agriculture and agri-food sector, their similarities and differences. The study proved that the integration of agriculture should be viewed more broadly at the micro, meso and macro levels. On the basis of the research is built level of vertical integration in agriculture, which include: lower, middle, medium, high, full; every next (higher) level contains lower. The scheme of relationships within vertical integration, where the integrator serving agri-processing enterprise sector. The comparative efficiency of vertically integrated and non-integrated firms.

Keywords: *agro sphere, agriculture complex, vertically integrated structures.*

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВЕРТИКАЛЬНО-ІНТЕГРОВАНИХ СТРУКТУР АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ

В.С. Ніценко

Одеський державний аграрний університет

Розглянуто основні сфери агропромислового комплексу та агропродовольчої сфери, їх збіги і відмінності. За результатами дослідження доведено, що інтеграцію в агропромислового комплексу потрібно розглядати більш широко на мікро-, мезо- та макрорівнях. На базі проведених досліджень побудовано рівні вертикальної інтеграції в агропромислового комплексу, до яких входять:

нижній, передсередній, середній, високий, повний; кожний наступний (вищий) рівень містить нижні. Розроблено схему взаємозв'язків в рамках вертикальної інтеграції, де інтегратором виступає переробне підприємство агропродовольчої сфери. Проведено порівняльну ефективність виробництва у вертикально-інтегрованому і неінтегрованих підприємствах.

Ключові слова: *агропродовольча сфера, агропромисловий комплекс, вертикально-інтегровані структури.*

Постановка проблеми. В сучасних умовах господарювання успіху досягають підприємницькі структури, які перейшли до повного циклу виробництва. Зокрема, ряд авторів з цього приводу наголошують, що саме такий послідовний метод виробництва продукції від виготовлення сировини до кінцевої реалізації забезпечує найвищий рівень ефективності використання матеріально-технічних ресурсів, фінансової стійкості, конкурентні переваги над іншими учасниками ринку агропродовольства. Практика функціонування підприємницьких структур в США доводить, що майже 90,0% виробників різних сфер господарювання мають замкнутий цикл виробництва. Таким чином, дослідження методології функціонування вертикально-інтегрованих структур в агропродовольчій сфері є актуальним та своєчасним.

Метою статті є дослідження методології функціонування вертикально-інтегрованих структур в агропродовольчій сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання функціонування вертикально-інтегрованих підприємницьких структур досліджується відомими вітчизняними та зарубіжними дослідниками. Теоретико-методологічні основи функціонування вертикально-інтегрованих структур розкриваються в працях Г. Аванесова, О. Аксьонової, В. Андрійчука, П. Березівський, М. Дем'яненка, Л. Клочко, О. Красноручького, В. Лещука, Н. Михалюк, П. Саблука, В. Ситника, І. Ушачева, Н. Черної, О. Шевченка, О. Шпичака та ін. вчених. Однак мінливі умови господарювання вказаних структур потребують додаткових досліджень.

Виклад основного матеріалу. Оскільки вертикально-інтегровані підприємства входять до складу агропромислового комплексу, то доцільним вважаємо розгляд сфер АПК:

I сфера – виробництво для сільського господарства і підприємств харчової і переробної промисловості засобів виробництва (тракторне і сільськогосподарське машинобудування; машинобудування для харчової промисловості; агрохімія (виробництво мінеральних добрив і мікробіологічна промисловість); комбікормова промисловість; система матеріально-технічного обслуговування сільського господарства; меліоративне і сільське будівництво);

II сфера – власне сільське господарство (рослинництво, тваринництво, рибальство, лісове господарство);

III сфера – заготівля, транспортування і зберігання сільськогосподарської сировини, її переробка, що є провідною ланкою цієї сфери, а також збут (харчова промисловість; холодильне, складське, спеціалізоване транспортне господарство; торговельні та інші підприємства й організації, що займаються доведенням кінцевого продукту до споживача, включаючи оптові ринки, роздрібну торгівлю і суспільне харчування).

Деякі автори додають ще декілька сфер до наведених вище або виділяють їх в окрему категорію. Так, В. Андрійчук, крім перерахованих додає IV сферу – ринкову інфраструктуру (аграрні біржі, гуртові ринки, аукціони, власна торговельна мережа сільськогосподарських товаровиробників і переробних підприємств); V сферу – виробничу інфраструктуру [3, с. 6].

У складі АПК виділяють таку її організаційну складову як продовольчий комплекс (ПК). Саме останній безпосередньо пов'язаний із забезпеченням сировиною сільського господарства переробних і харчових галузей та продовольством населення країни за науково обґрунтованими нормами споживання. АПК як система взаємопов'язаних галузей забезпечує не тільки виробництво продовольчих продуктів і сировини, а також технічне його спрямування. Так, отримана шкіра в тваринництві використовується для виробництва шкіряних виробів, насіння ріпака для виробництва біодизеля

тощо. Тому можна вважати, що ПК є складовою АПК, оскільки галузі ПК входять також і до АПК.

На думку О. Шевченко [13], найбільш обґрунтованою є наступна структура ПК, відповідно до якої виділяються:

1) сільське господарство (окрім виробництва непродовольчої сировини) та інші види діяльності з виробництва продовольчих ресурсів: рибне господарство, розлив мінеральної води, використання продовольчих ресурсів лісу, соляна промисловість;

2) переробна промисловість;

3) виробнича інфраструктура (агросервіс) – комплекс галузей, що забезпечують зовнішні умови здійснення виробничого процесу: вантажний транспорт; оптова торгівля; електро-, газо-, і водопостачання; холодильне, складське і тарне господарство; технічне та меліоративне обслуговування; зв'язок; інформаційне обслуговування; сфера ділових послуг (реклама, маркетингові послуги, оренда, лізинг); консультаційне обслуговування; інженерно-консультаційні та проектні послуги; сфера забезпечення тимчасових потреб у робочій силі тощо;

4) торгівля продовольчими товарами.

Наведені вище класифікації сфер АПК і ПК за деякими групами співпадають, а саме: II і I сфери, III і II-IV сфери. Сфери (II-IV) ПК мають більш детальну класифікацію, які об'єднуються в одну сферу (III) АПК. У зв'язку з цим можливо запропонувати використовувати класифікацію сфер ПК як методологічну основу вертикальної інтеграції на підприємствах аграрно-продовольчого забезпечення.

Інтеграційні процеси є складовим елементом економічної системи. Форми інтеграційних процесів, механізм їх прояву здійснюється на мікро- і макрорівнях [1]. На макрорівні інтеграційні процеси формуються на базі спеціалізації і кооперування праці, характеризуються тісною кооперацією структурних підрозділів. На макрорівні – це інтеграція бізнес-структур в єдину інтегровану економічну систему, організаційною формою якої є корпорація.

Агропромислову інтеграцію слід розглядати як на макрорівні, так і на мікрорівні.

На макрорівні агропромислова інтеграція виступає як сукупність галузей і організацій, що беруть участь у виробництві, заготівлі, переробці, зберіганні і транспортуванні продукції сільського господарства і доведення її до кінцевого споживача.

Агропромислова інтеграція на макрорівні представляє агропромисловий комплекс країни, покликаний забезпечувати об'єднання галузей промисловості, сільського господарства, заготівлі та торгівлі готової продукції в єдине ціле в конкретному регіоні.

Розвиток агропромислової інтеграції на мікрорівні здійснюється по шляху створення та ефективного функціонування різних агропромислових формувань. До складу таких формувань можуть входити галузі сільського господарства, переробної промисловості, а також організації і підприємства по зберіганню, перевезенню та реалізації готової продукції. Обов'язковою умовою агропромислової інтеграції на мікрорівні є організаційно-економічна і територіальна спільність спеціалізованих сільськогосподарських, переробних, транспортних та інших галузей і виробництв. Агропромислова інтеграція на мікрорівні створює сприятливі умови для ефективного використання сільськогосподарської сировини, трудових і матеріально-технічних ресурсів підприємств і організацій, що входять в агропромислові формування [6].

Наведені підходи до визначення рівнів інтеграції відрізняються і доповнюють один одного. У першому випадку, макрорівень, за своїм змістом, тотожний мікрорівню у другому. Тому, розглядаючи наведену класифікацію, доходимо висновку, що інтеграцію слід розглядати більш детально, тобто на мікро-, мезо- і макрорівні (рис. 1) .

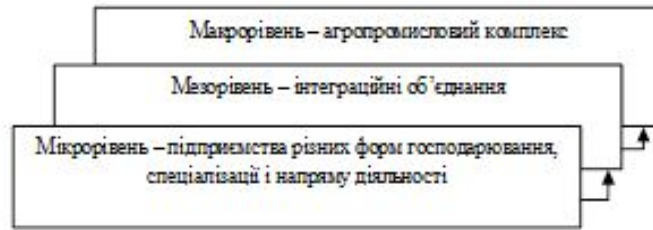

Рис. 1. Рівні інтеграції в агропромисловому комплексі

Джерело: Розробка автора

Теоретико-методологічні підходи, наведені в економічній літературі, дали змогу визначити п'ять основних рівнів інтеграції (рис. 2). Перший рівень – найнижчий, містить систему взаємовідносин підприємства зі своїми постачальниками та обслуговуючими (агротехсервісними) підприємствами. Передсередній рівень, окрім попереднього, включає підприємства по зберіганню вирощеної (виробленої) продукції рослинництва й тваринництва. Особливих умов зберігання потребують такі види продукції: молоко, м'ясо, риба, овочі, фрукти, зернові, технічні культури. Наступний – середній рівень – містить також технологічні ланки з первинної переробки вирощеної (виробленої) продукції. Первинною переробкою займаються борошномельні, олійниці, маслоекстракційні заводи тощо. Високий рівень інтеграції є однією із найбільш досконалих форм вертикальної інтеграції, оскільки трансакційні витрати в межах вертикально інтегрованого підприємства є мінімальними, податки не сплачуються через відсутність ринкових відносин на даних стадіях виробництва. До його складу входять підприємства вторинної переробки (харчова промисловість): хлібопекарські підприємства, кондитерські фабрики, масложиркомбінати, молоко- та м'ясопереробні заводи, консервні заводи тощо.

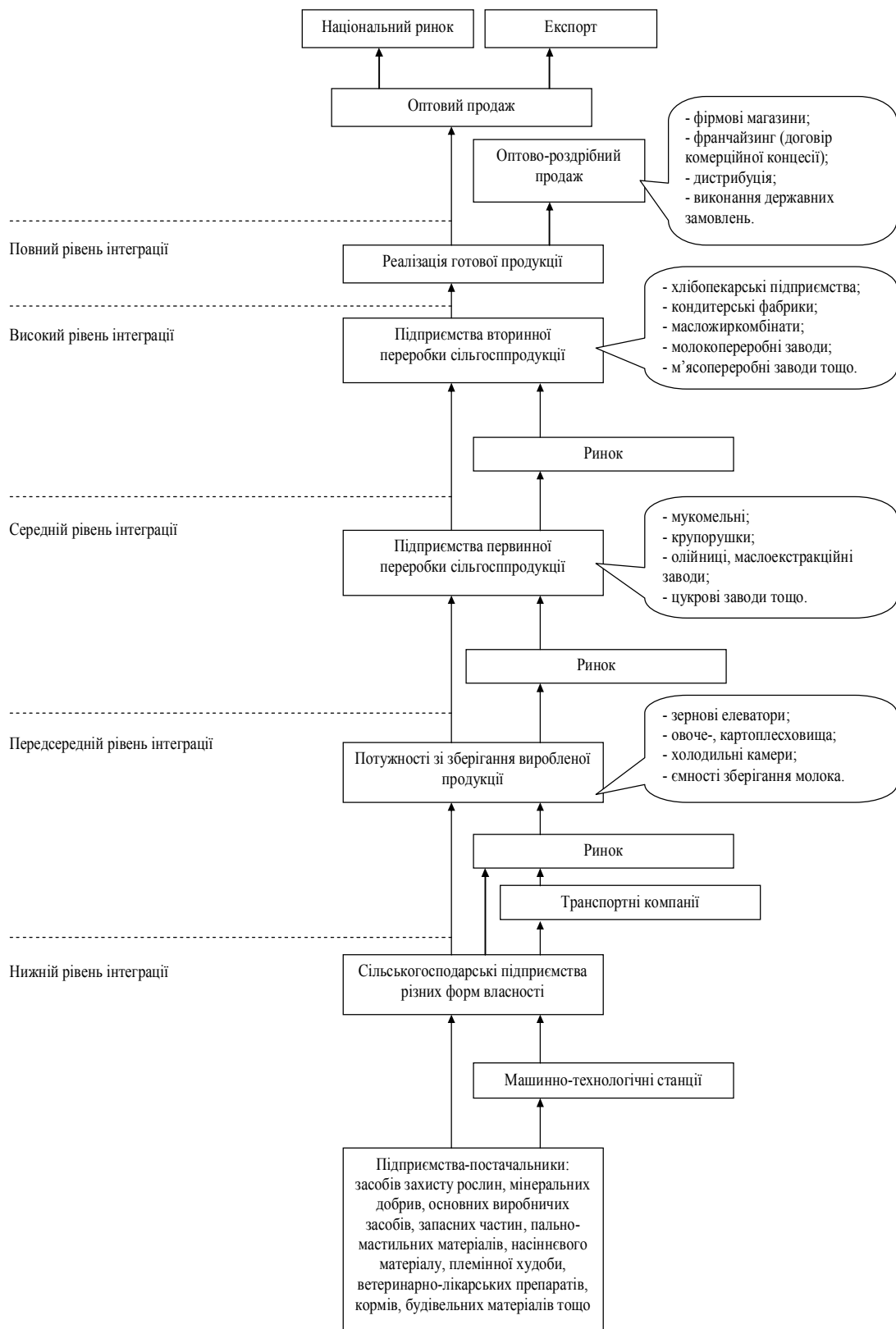

Рис. 2. Рівні вертикальної інтеграції

Джерело: Розробка автора

Останній рівень, окрім перерахованих взаємопов'язаних підприємств, що з'єднують усі технологічні етапи від виробництва до переробки продукції, передбачає реалізацію через прямі або непрямі канали. У першому випадку компанія має власні фірмові магазини на національному ринку, структурні підрозділи, що укладають договори з експорту та доставляють продукцію клієнту. У другому – компанія використовує систему взаємозв'язків з незалежними посередниками, які реалізують продукцію на внутрішньому чи зовнішньому ринках.

Економічна література містить багато різних підходів до побудови вертикальної інтеграції в АПК. Одні автори висловлюють думку, що вертикально-інтегроване підприємство повинне розвиватися за рахунок власних внутрішніх ресурсів та резервів (ФГ, ПАТ, ПрАТ, ТОВ, приватні підприємства), інші – що найбільш ефективним є розвиток через злиття і поглинання (агрохолдинги, аграрно-промислово-фінансові групи, аграрні концерни), треті – шляхом кооперації (виробничі кооперативи, кластери, асоціації, стратегічні альянси, тощо).

П. Березівський і Н. Михалюк вводять поняття продуктової вертикалі. На їхню думку, продуктова вертикаль – це об'єктивно існуюча єдність галузей, яка потребує своєї логічної завершеності. Кожна продуктова вертикаль (підкомплекс), продовжують вони, являє собою ланцюг взаємозв'язаних видів діяльності галузей і підгалузей, які організаційно й технологічно об'єднані для здійснення виробничого процесу, починаючи з виробництва спеціалізованих засобів для виробництва даного продукту і закінчуючи реалізацією цього продукту [4, с. 245].

Ці думки розходяться з припущеннями О. Шевченко, він не включає до складу зазначених вище сфер ПК виробництво засобів виробництва для сільського господарства, переробної та харчової промисловості.

І. Ушачев в своїх дослідженнях притримується коопераційного підходу до побудови вертикальної інтеграції. Він зазначає, що «процес інтеграції сільськогосподарського, промислового та інших виробництв здійснюється

кооперуванням або комбінуванням різних галузей, підприємств і служб. Під кооперуванням підприємств розуміється співпраця їх при організації спільного виробництва визначених видів продукції, при формуванні різних служб і обслуговуючих кооперативів. При цьому підприємства, що кооперуються, зберігають свою юридичну і економічну самостійність, а виробничі формування, створені у процесі кооперації, є власністю підприємств, що кооперуються [11, с. 83].

П. Саблук, В. Ситник, М. Дем'яненко, О. Шпичак та інші вважають, що вертикальною є інтеграція підприємств різних сфер АПК або об'єднання зусиль підприємств однієї сфери з метою здійснення діяльності, яка ведеться іншими сферами АПК [9, с. 176].

Вертикальна інтеграція, як зазначає П. Саблук, зумовлює створення якісно нових специфічних міжгалузевих виробничих підприємств різних сфер АПК, їх об'єднання з підприємствами по первинній переробці сировини, подальшого виготовлення готових виробів легкої промисловості, збутовими і торговельними партнерами.

При організації вертикальної інтеграції впроваджуються нові виробничі відносини щодо рівномірного розподілу прибутків і певною мірою скорочення монополії переробних промислових, збутових підприємств та збереження права власності товаровиробника на кінцеву продукцію [10, с. 256-257].

По мірі природного росту і розвитку бізнесу підприємства рано чи пізно стикаються не тільки з питаннями, які стосуються певної зміни власної структури, але і з необхідністю інтеграції з іншими бізнесовими структурами. Як правило, це відбувається на тій стадії, коли існуючий бізнес починає втрачати керованість та ефективність. В цьому випадку, як правило, виникає необхідність на основі декількох юридичних осіб, які переросли свої економічно визначені рамки, створити нову цілісну економічну структуру [8].

Підприємства (два або більше) з метою координації їх діяльності та підвищення ефективності виробництва можуть на добровільних засадах утворювати об'єднання з правом юридичної особи як особливу організаційну

форму діяльності, що забезпечує зручніші й ефективніші зв'язки між ними порівняно зі звичайними договорами чи угодами. Підприємства (два або більше) на певних умовах залежно від їхніх господарських інтересів, спеціалізації і мети можуть об'єднувати свою виробничу, наукову, комерційну та інші види діяльності для вирішення спільних економічних та соціальних завдань, якщо це не суперечить антимонопольному законодавству [3, с. 50].

Компанія, що використовує вертикальну інтеграцію, звичайно мотивує її бажанням посилити конкурентну позицію свого ключового вихідного бізнесу [5].

При співпраці вертикально-інтегрованих підприємств АПК визначається інтегратор, тобто центр всієї економіко-технологічної системи об'єднання. Як показує практика, в більшості випадків ним є переробне підприємство, яке координує всі дії інтеграційного процесу, здійснює контроль над всіма стадіями виробництва, переробки та збуту агропромислової продукції. Результатом таких налагоджених тісних взаємовідносин між всіма організаційними ланками є безперервність відтворювального технологічного процесу, а саме від виробництва сільськогосподарської сировини до доставки готової продукції кінцевому споживачу [2, с. 24].

До аналогічного висновку приходять інші дослідники: «... більш економічно ефективним може стати процес змішаної інтеграції – коли підприємство-інтегратор об'єднує навколо себе і представників технологічного ланцюга, що знаходяться перед ним у технологічному процесі, і ті складові технологічного ланцюга, які знаходяться за підприємством-інтегратором» [12, с. 199].

Вертикальна інтеграція часто обумовлена технологічними зв'язками між підприємствами і забезпечує економію на масштабі, консолідацію та ефективне використання ресурсів. Істотним джерелом економії при здійсненні вертикальної інтеграції стає економія на витратах з реклами, товароруху, підтримання оптимального розміру запасів.

І. Ніколаєва та інші притримуються думки, що «... власники кровно зацікавлені в її ефективному розвитку (фірми), а це стимулює процес переходу від більш простих організаційних форм до більш складних. Такий перехід проходить на основі концентрації і централізації виробництва і капіталу» [14, с. 134-135].

Концентрація виробництва і капіталу пов'язана з ростом фірми за рахунок власних можливостей. Вони визначені як її внутрішні ресурси (направлення частини прибутку на розвиток виробництва), так і зовнішніми джерела фінансування (банківські кредити і кошти від емісії цінних паперів).

Централізація виробництва і капіталу – ріст фірми за рахунок приєднання до неї виробництв шляхом злиття і поглинань. Якщо об'єднання підприємств проходить на рівноправній основі, то має місце злиття, а якщо одне підприємство купує інше, то йдеться про поглинання. При цьому можливі наслідки – диверсифікація виробництва – проникнення капіталу у різні галузі і сфери діяльності.

У свою чергу вертикально-інтегровані підприємства у своїй структурі містять декілька рівнів: I рівень – сировинне забезпечення; II рівень – переробка і виробництво продуктів кінцевого споживання; III рівень – збут готової продукції (рис. 3).

Якщо кожній підсистемі вертикально-інтегрованого підприємства присвоїти відповідні символи, то отримаємо виробничу функцію наступного виду:

$$BIC = f(P_1, P_2, P_3, \dots, P_n), \quad (1)$$

де, BIC – вертикально-інтегрована структура;

P – підсистема (підприємство, підрозділ), що входить до складу вертикально інтегрованого підприємства;

n – кількість підсистем (підприємств, підрозділів), що беруть участь у виробничому ланцюжку.

Дану функцію можна визначити за допомогою вартісного виразу, оскільки сировинні ресурси і продукти їх переробки у загальному вигляді

неможливо розрахувати (окрім етапів виробництва й реалізації готової продукції).

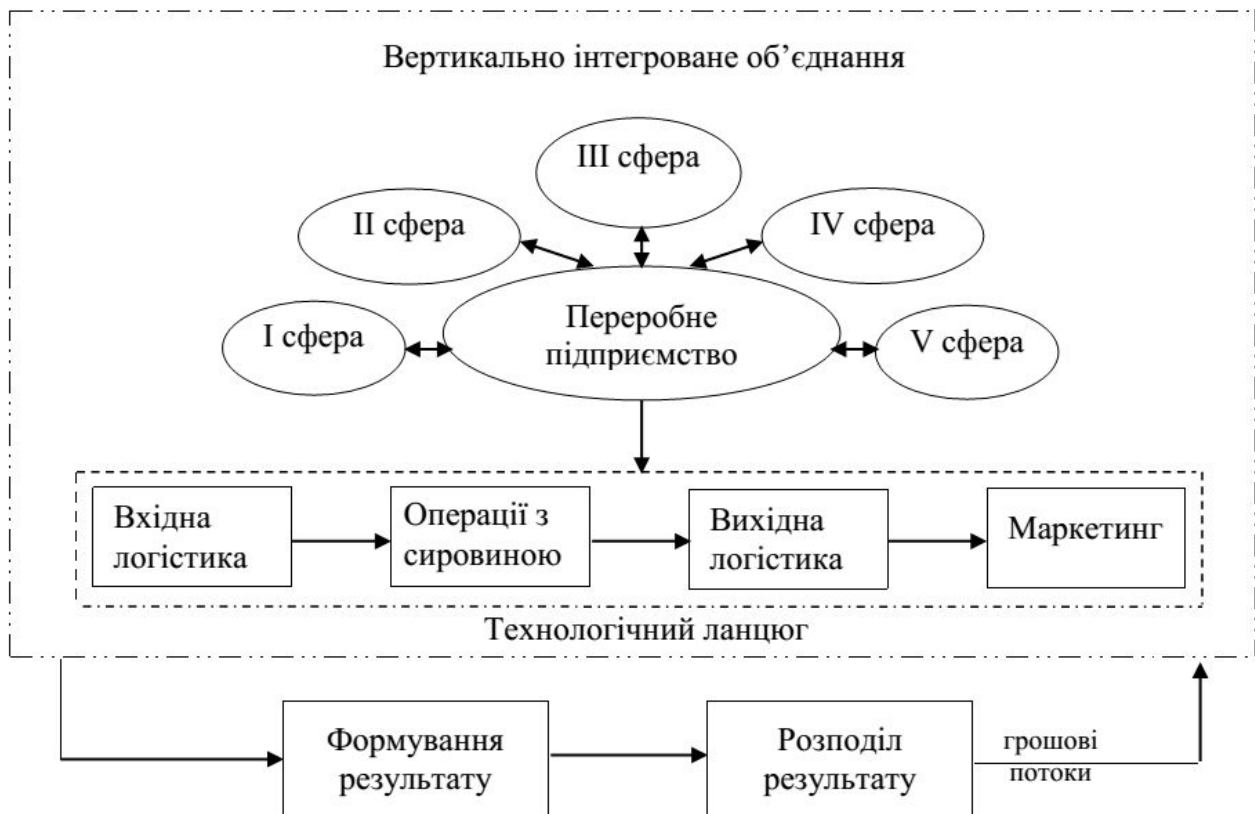

Рис. 3. Схема взаємозв'язків в рамках вертикальної інтеграції

Джерело: Розроблено автором

В сучасній науковій економічній думці розвитку вертикально-інтегрованих підприємств приділяється особливе місце, адже саме такі структури здатні задовольняти зростаючі потреби людей у продовольстві та продуктах харчування.

Результати проведених нами досліджень з питань ефективності використання вертикальної інтеграції дали змогу побудувати таблицю наступного змісту.

Даний приклад містить наступні умови: витрати на кожній стадії (незалежно від їх розміру) дорівнюють 1 (100%), рівень рентабельності – 0,3 (30%). Такий підхід полегшує цифрове сприйняття таблиці.

**Порівняльна ефективність виробництва у вертикально інтегрованому
і неінтегрованих підприємствах**

Технологічні ланцюги виробництва	Витрати				Рента- бельність
	вироб- ничі	на транспорту- вання	на переробку продукції	реаліза- ційні	
Вертикально інтегроване підприємство	1	1	1	1	0,3
Сумарний інтегральний ефект					4,3
Неінтегровані підприємства:					
- сільськогосподарський товаровиробник	1				0,3
- зернотрейдер або інший посередник		1			0,3
- переробне підприємство:					
у т.ч. первинної переробки			1		0,3
вторинної переробки			1		0,3
- збут продукції				1	0,3
Сумарний інтегральний ефект					6,5

Джерело: дослідження автора

Зазначений підхід передусім є соціально орієтованим, включає визначення ціни продовольства з розрахунку прибутковості на рівні 30,0%. В той же час учасники неінтегрованого технологічного ланцюга за рахунок максимізації власної підприємницької вигоди, закладаючи відповідний рівень рентабельності, підвищують ціну одиниці продукції на кожній стадії на 30,0 відсоткових пункти і вище, виходячи з наведеного умовного прикладу.

Вартість продукції, яка реалізується кінцевому споживачу вертикально-інтегрованими підприємствами, повинна бути на 60,0 відсоткових пункти або ще дешевша. Це пов'язано, в першу чергу, з тим, що кожен суб'єкт господарювання, розташований по вертикалі (неінтегрованих виробників) закладає свій рівень рентабельності у товар, оскільки виробляє додану вартість,

на яку витрачає частину суспільно-необхідної праці і оборотних коштів, використовуючи основні виробничі засоби. Вертикально-інтегрована компанія, з іншого боку, на усіх стадіях виробництва не закладає рівень рентабельності, а формує його в самому кінці технологічного циклу виробництва продукції, тобто рівень рентабельності дорівнює нулю. В деяких інших ситуаціях, в неінтегрованих компаніях, використовуються посередники, наприклад, зернотрейдери, які прагнуть теж максимізувати власні доходи, заклавши відповідний рівень прибутковості. На останній стадії з'являються й інші структури, такі як оптові та роздрібні торгові компанії, які також включаються у нарощування мінової вартості товарів. Відповідно, кінцева ціна товару для споживача може зростати, порівняно з початковим, першим рівнем рентабельності більше ніж у 2-3 рази.

Причому до даної методики нами не включено податкове навантаження (тарифне й нетарифне регулювання), яке ще більше змістить акценти у бік більш високого рівня ефективності вертикально-інтегрованих підприємств. Останні матимуть перевагу перед іншими операторами ринку продовольчої продукції, що позначиться як на обсягах реалізації, так і на рівні ефективності.

Необхідно відзначити, що сільськогосподарські товаровиробники не завжди отримують зазначений (бажаний) рівень рентабельності. О. Красноручський у своїх дослідженнях відзначає негармонійний характер розподілу доходів між суб'єктами сфер виробництва та обігу аграрної продукції, що є одночасно, наслідком проблем функціонування внутрішнього ринку та головною перешкодою його ефективного розвитку. Далі продовжує: «Сприяння процесам кооперації, вертикальної та горизонтальної інтеграції, створення умов для захисту інтересів вітчизняного товаровиробника, як основні заходи по забезпеченню ефективного функціонування внутрішнього ринку агропродовольчої, в тому числі, і аграрної продукції, здебільшого залишилися на стадії рекомендацій та наукових обґрунтувань й не набуло форми конкретних нормативних актів та їх практичного виконання» [7, с. 114].

Висновки. Досвід функціонування вертикально-інтегрованих формувань показує, що продовольчі товари за своїми ціновими характеристиками мало чим відрізняються від цін неінтегрованих структур. Дана теза підтверджується тим фактом, що кожен власник бізнесу прагне якомога збільшити свої грошові надходження, незважаючи на матеріальну сторону споживачів.

Список використаної літератури

1. *Аванесов Г.М.* Тенденции интеграционных бизнес-процессов в промышленности: теория, методология, механизмы реализации: [Монография] / Г.М. Аванесов. – СПб: Изд-во СПбГУЭФ, 2006. – 111 с.; Шершева М.Ю. Межфирменные сети: [Монография] / М.Ю. Шершева. – М.: Эконом. фак-т МГУ, ТЕИС, 2006 – 320 с.
2. *Аксьонова О.* Контрактація інтеграційної структури та його особливості в АПК / О. Аксьонова // Економічний аналіз. – 2011. – Випуск 8, Частина 2. – С. 23-27.
3. *Андрійчук В.Г.* Економіка підприємств агропромислового комплексу: Підручник / В.Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2013. – 779 с.
4. *Березівський П.С.* Системи технологій: Навч. посіб. / П.С. Березівський, Н.І. Михалюк; за ред. д.е.н., проф. П.С. Березівського. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 288 с.
5. *Гольдштейн Г.Я.* Стратегический менеджмент: Учеб. пособ. / Г.Я. Гольдштейн. – Таганрог: Изд-во ТРТУ, 2003.
6. *Клочко Л.Н.* Сельскохозяйственная кооперация: [Практикум] / Л.Н. Клочко; Моск. ун-т потребит. кооперации. – М.: Дашков и К^о, 2003. – 75 с.
7. *Красноруцький О.О.* Системи управління збутовою діяльністю аграрних підприємств: стратегія, механізми, інструментарій: Монографія / О.О. Красноруцький. – Херсон: Грінь Д.С., 2012. – 348 с.
8. *Лещук В.П.* Оцінка ефекту від поєднання капіталу в рамках фінансово-промислової групи / В.П. Лещук // Економічний форум. – 2011. – № 2.

9. *Посібник по реформуванню ринкового середовища підприємств АПК / П.Т. Саблук, В.П. Ситник, М.Я. Дем'яненко, О.М. Шпичак та інші. – К.: ІАЕ, 1997. – 587 с.*

10. *Реформування та розвиток підприємств агропромислового виробництва (посібник у питаннях і відповідях) / За ред. П.Т. Саблука. – К.: ІАЕ, 1999. – 532 с.*

11. *Ушачев И.Г. Управление сельскохозяйственным производством: Учеб. пособ. / И.Г. Ушачев. – М.: Экономика, 1978. – 327 с.*

12. *Чорна Н.Ю. Передумови створення ланцюга додаткової цінності у вертикальних інтегрованих структурах / Н.Ю. Чорна // Наукові праці Національного університету харчових технологій. – 2013. – № 47. – С. 196-200.*

13. *Шевченко О.О. Підвищення ефективності функціонування продовольчого комплексу / О.О. Шевченко // Державне будівництво. – 2007. – № 2.*

14. *Экономическая теория: учебник для студентов вузов, обучающихся по экономическим специальностям / под ред. И.П. Николаевой. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ИНИТИ-ДАНА, 2008. – 527 с.*

МЕТОДОЛОГИЯ ИССЛЕДОВАНИЯ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ВЕРТИКАЛЬНО-ИНТЕГРИРОВАННЫХ СТРУКТУР АГРОПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ СФЕРЫ

В.С. Ниценко

Одесский государственный аграрный университет

Рассмотрены основные сферы агропромышленного комплекса и агропродовольственной сферы, их совпадения и различия. По результатам исследования доказано, что интеграцию в агропромышленном комплексе следует рассматривать более широко на микро-, мезо- и макроуровнях. На базе проведенных исследований построены уровни вертикальной интеграции в

агропромышленном комплексе, в которые входят: нижний, передсредний, средний, высокий, полный; каждый следующий (высший) уровень содержит ниже. Разработана схема взаимосвязей в рамках вертикальной интеграции, где интегратором выступает перерабатывающее предприятие агропродовольственной сферы. Проведена сравнительная эффективность производства в вертикально-интегрированной и неинтегрированных предприятиях.

Ключевые слова: *агропродовольственная сфера, агропромышленный комплекс, вертикально-интегрированные структуры.*